

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות מסעי - תשס"א - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : מטות מסעי

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

הלכות בין המצרים מר"ח אב

השנה יהיה דבר שאינו מצוי כל כך, והוא שיחול ראש חודש אב ביום שבת. וידוע, שכשליך ראשון של פסח יחול ביום שאינו מצוי ואינו רגיל, כך גם ר"ח אב יחול ביום שאינו מצוי, ואכן השנה גם ליל ראשון של פסח חל ביום ראשון, וזה דבר חריג, וגם הלכותיו היו יותר מסועפות ורבות.

מקור להפטרה של שבת ר"ח אב

הגמ' מגילה לא ע"א בסוף העמוד "בראשי חדשים ובראשי חדשיכם" - פרשת פנחס. כלומר שהקריאה של ר"ח היא ובראשי חדשיכם. וכשראש חודש יחול בשבת כמו ר"ח הבא עלינו לטובה הגמ' אומרת שם "ראש חדש שחל להיות בשבת מפטירין ישעיהו ס"ו "והיה מדי חדש בחדשו". והאמת היא שההפטרה מתחילה 'השמים כסאי', אלא שכונת הגמ' היא על הפסוק האחרון של ההפטרה המסיימת ב'והיה מדי חדש בחדשו'. אחר כך הגמ' שם בע"ב דנה במקרה שר"ח אב יחול להיות בשבת כמו השנה : "אמר רב הונא ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין ישעיהו א' חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרה. מאי היו עלי לטרה? אמר הקדוש ברוך הוא, לא דיין להם לישראל שחוטאין לפני, אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזירה קשה אביא עליהם". הפטרה זו היא הפטרת חזון ישעיה בן אמוץ, שם נאמר "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי". וכמו שבכל שבת ור"ח אומרים הפטרה 'השמים כסאי בגלל פסוק אחד, 'והיה מדי חדש וכו'. יוצא שלפי זה בשבת ר"ח אב מפטירים חזון.

דעת התוס' במגילה התוס' שם מאריכים בעניין ההפטרות של אב ועד סוכות, ולדעתם עניין ההפטרה של שבת שחל בו ר"ח אב תלויה במחלוקת הראשונים מתי מתחילות חומרות אבלות של אב, האם מר"ח או רק משבוע שחל ט"ב להיות בתוכה. וז"ל שם ד"ה ראש חדש אב שחל להיות בשבת "ואין אנו עושין כן אלא מפטיר בירמיה שמעו דבר ה', ובשבת שלפני ט"ב חזון ישעיהו, והטעם לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב, ואלו הן: 'דברי ירמיה', 'שמעו דבר ה', 'חזון ישעיהו'. ובתור תשעה באב שבע דנחמתא וכו' וסדר זה מתחיל בפנחס וסימניך דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש ולעולם שוש אשיש באתם נצבים וכו' וזה המנהג לא ישתנה לעולם ע"פ הפסיקתא וכן פירש ר"ת". ועוד הוסיפו התוס': "והא שאין אנו מפטירין חזון בשבת שחל בו ר"ח אב משום דקיימא לן דאין אבלות חל אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ורב דאמר דמפטיר חזון סבר דהאבלות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן". כלומר, שהתוס' אומרים כיון שאנחנו פוסקים שכל החומרות של אבלות מתחילות רק משבוע שחל ט"ב להיות בתוכו, לא יכולים לומר הפטרה מיוחדת כעין 'חזון' בשבת ראש חודש שאז עדיין לא התחילה האבלות, ומי שאמר שמפטירים ב'חזון ישעיהו' סבר שמתחילים את האבלות כבר מר"ח ואין הלכה כן. ומסיימים התוס' "וכן פירש הר"ר אליעזר ממיץ ולכך אנו מפטירין שמעו וכן אנו נוהגין ע"פ מסכת סופרים שאנו קורין ויחל בתעניות ובמתניתין

אמרינן שקורין ברכות וקללות" עד כאן דברי התוס' במסכת מגילה. נמצאנו למדים בסיכום דעתם: שבשבת ר"ח אב לא מפטירין 'חזון ישעיהו' כדברי הגמרא במגילה, אלא מפטירים 'שמעו' כמו שמובא בפסיקתא. אולם התוס' בפסחים מ' ע"ב ד"ה 'אבל' בסופו, דעה אחרת יש להם ועיין בתוספי הרא"ש במסכת נידה ס"א ע"א ארבע שורות לפני הסוף שפוסק כמו התוס' במסכת מגילה.

איסור מכירה לגוי במקום שתצא תקלה לישראל

הגמ' אומרת פסחים מ ע"ב "ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא, שריא רבא לזבוני לנכרים". המדובר שם הוא בספינה שהיתה נושאת חיטים, וטבעה בנהר, ומשו את הספינה עם החיטים שבה, מה שגרם לחיטים להרטב ולהחמיץ ולא התנפחו למראית עין, אלא נשארו בגודלם הטבעי, ולא ניכר שהחמיצו. עיין טור ס' תס"ז, וכה"ח שם ס"ק א' וי"ח שסוברים אפי' החמיצו ממש וניכר שהם תפוחים וחמצים לא ימכר לגוי שמא יטחן אותם ובקמח לא ניכר החימוץ, עי"ש. אמר רבא לבעלי החיטים שלא ימכרו אותם לישראל, כדי שלא יטעו ויאפו בהם בפסח, אלא ימכרו אותם לגויים. ועל דברי רבא מביאה הגמ' קושיה "איתיביה רבה בר ליואי לרבא, בגד שאבד בו כלאים - הרי זה לא ימכרו לנכרי, ולא יעשה בו מרדעת לחמור, אבל עושין אותו תכריכין למת. לנכרי מאי טעמא לא - לאו משום דהדר מזבין לישראל". כלומר, שבכל מקום שהמכירה לגוי עלולה להביא תקלה לישראל, אסור למכור.

דין זה נלמד מבגד כלאים, שעשוי מצמר ויש בו חוט פשתן: אם החוט בולט ונראה לעין, מותר למכור לגוי, שאין בזה שום חשש תקלה, שהרי אם יבוא הגוי ויתן או ימכור את אותו הבגד לישראל, יראה מיד הישראל את החוט שעושה כלאים ולא יקבל ממנו. אבל אם החוט לא נראה לעין, אסור למכור אותו לגוי, שהרי יש חשש ששוב ימכור הגוי את אותו הבגד לישראל אחר, והלה לא יראה ולא יחשוד ויקנה, ונמצא נכשל בכלאים. לכן תקנו שבכל מקום שתצא תקלה לישראל, לא ימכרו לגוי ואם כן, כיצד הותר רבא למכור את החיטים לגוי, ומכח קושיה זו, אומרת הגמ' "הדר אמר רבא, לזבינהו קבא קבא לישראל, כי היכי דכליא קמי פיסחא". כלומר, שהוא הותר באופן שאין חשש, למשל אם המכירה נעשתה הרבה זמן קודם פסח, לא חיישינן למאומה, שהרי יגמרו להשתמש בהם לפני פסח. אבל אם זה היה סמוך יותר לפסח באופן שקיים החשש הניל, ימכרו את החיטים קבא קבא, כלומר קילו קילו, באופן שבודאי יגמרו אותם לפני פסח. ועיין ברמב"ם בהלכות חמץ ומצה פרק ה' הלכה ט' שיטה אחרת

מקור לאיסור לעג למתים

הגמ' הזכירה באותה הברייתא בעניין הבגד שאבד בו כלאים, שמותר לעשות מהם תכריכין למת. רש"י שם מבאר את סיבת ההיתר, שכן אין שום חשש בתכריכין שמא יעשה ממנו בגד כמו שחששו במרדעת, שהרי אסורים התכריכין בהנאה. וגם אין שום לעג או איסור לעטוף בכלאים מת שהרי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות שבת ל' א' וממילא אין מצוות נוהגות במת, ואין בו איסור כלאים עיין שו"ע וי"ד ס' ש"א סעי' ז', ח'. על כך שואלים התוס' בפסחים שם ד"ה אבל "ואי"ת והא איכא לועג לרש וגוי בענין ציצית, ומהאי טעמא נמי לא יעשה כלאים למת? ואומר ר"ת דציצית שקולה כנגד כל המצוות לכך איכא לועג לרש טפי וכו' כדאמר ליה רבי חייא דלייה שלא יאמרו למחר באים אצלנו והיום מלעיגים

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות מסעי - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שכבר נמנע מהם, והרי הוא עתיד להיות עמם. אבל עם תהלים אין איסור שהרי אין בזה קפידה, אלא אדרבה מה שקוראים תהלים הוא לעילוי נשמתם ויש להם בזה נוחות, עיין תוס' ב"ק דף ט"ז "והושיבו". מסופר על רבי יהונתן אייבשיץ ע"ה שהיה עני מרוד ולא היה לו ש"ס משלו, שבתקופתו היה יקר המציאות והדמים. והיתה אלמנה אחת שהיה לה ש"ס בביתה, והיו באים לבקש ממנה מדי פעם גמרא כדי ללמוד. ובא גם הוא לבקש גמרא, ונתנה לו מסכת ברכות, והתנתה עמו שיחזיר לה אותו אחרי שבוע. כיון שהיה הוא גדול הדור, והיה תל פיפיות לכל אנשי המדינה הן בעצה ותושיה, והן בענייני ממונות והלכות, וראה שלא יספיק לסיים את המסכת בשבוע, חיפש לו מקום שקט ללמוד ללא שום הפרעה. ולא מצא אלא את בית הקברות שבעירו.

הלך ללמוד שם ונשען על מצבה ששמשו לו גם לצל, וכך הצליח לסיים את המסכת ולהחזירה ביום שהתחייב. כשהחזיר לאותה האלמנה את מסכת ברכות, לקח תחתיו מסכת שבת, אלא שאז כנראה הסכימה שתשהה אצלו שבועיים, לפי גודלה ועומק סוגיותיה. ושוב הלך ולמד בבית הקברות, וכן על זה הדרך. שאלו אותו כיצד זה הוא לומד בבית הקברות ואינו חושש ללועג לרש ולקפידת המתים? השיב להם, שכשהוא לומד, הוא מזכיר שהלימוד לעילוי נשמתם, כך שבאופן זה בודאי שאין בזה לעג, שהרי טוב להם הדבר ומועיל מאוד. על כל פנים צריך להזהר מאוד מלעג לרש, ולא מבעיא שלא ללמוד שם אלא אפילו אם רק מחזיק ספר לא יכנס כך לבה"ק, אלא ישאיר אותו בחוץ, או שישתיר אותו בתוך כנפיו, שאז מותר כפי שמוותר בציצית ועיין בשו"ע יו"ד סי' שס"ז שמשמע משם רק אם קורא בו הוא האיסור, ולא אם נושא, ונהגו להחמיר אם עומד תוך ארבע אמות מהמת.

דעת התוס' בפסחים בעניין ההפטרות

נחזור לעניין הפטרות שבת ר"ח אב. התוס' אומרים במסכת פסחים דף מ' ע"ב ד"ה אבל בסיום הדברים "ובכמה דברים אנו סומכין על ספרים חיצוניים ומניחין גמרא שלנו דברק בתרא דמגילה דף לא ע"ב אמרי' ראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם דהיינו חזון ישעיה ואנו מפטירין השמים כסאי וכן הוא בפסיקתא ובפר' ויחל אנו קורין בתענית שלנו אע"ג דתנן במגילה גם זה שם שקורין בתענית בקלות וברכות ואנן סומכין על מס' סופרים פי"ז הלכה ז' ". כלומר שלהלכה התוספות פוסקים בפסחים שלא כמו במגילה, שהרי במסכת מגילה אמרו שלא מפטירין 'חזון ישעיהו' אלא 'שמעו', ואילו כאן פוסקים אחרת ואומרים שמפטירין 'השמים כסאי'.

דעת הרמב"ם בסדר ההפטרות

לרמב"ם יש שיטה אחרת בסדר ההפטרות. וז"ל הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה ד' "ואם חל ראש חדש להיות בשבת מוציאין שני ספרים בשחרית, באחד קורין בו סדר אותה שבת ובשני קורא בו המשלים הכונה למפטיר ובראשי חדשיכם, והמפטיר קורא ענין ראש חדש, ומפטירין והיה מדי חדש בחדשו. וראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי. ור"ח שחל להיות באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן מחר חדש". כלומר שהרמב"ם פוסק כדברי הגמ' האומרת שהקריאה של ההפטרות היא 'חזון ישעיהו'. אחר כך כותב הרמב"ם שם הלכה יט "נהגו העם להיות מפטירין קודם תשעה באב בשלש שבתות בדברי תוכחות, שבת ראשונה מפטירין בדברי ירמיהו, שנייה

אותנו וכו'. אומר ר"ת דמכל מקום שייך בהן ליעוג לפי שמראין עצמן כמצווין במצות והן אינן מצווין ואינו דומה מצווה ועושה למי שאין מצווה ועושה" ועיין תוס' נידה דף ס"א ע"ב ד"ה לא, וד"ה אבל. ועיין לכה"ח שם ס"ק בענין אם המת קם באותו לבוש שנקבר ולכן יש לכורכו בציצית.

הליכה סמוך למת או לקבר בציציות

מרת פסק בשולחן ערוך הלכות ציצית סימן כ"ג ס"א "מותר ליכנס בבית הקברות והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקברות, אבל אם הוא נגרר על הקברות, אסור משום לועג לרש" ועיין שו"ע יו"ד סי' שס"ז מסעי' ד' עד סוף הסימן. בגמ' כתוב מסכת ברכות י"ח שפעם היו הולכים שני רבנים, רבי חייא ורבי יונתן, לבושים בגדים ארוכים שהיו מצויינים בקצותם, וכשהיו הולכים בבית הקברות היו הציציות נגררים על גבי הקברות, על זה הגמ' אומרת שהעיר רבי חייא לרבי יונתן שירם את הציציות ולא יהיו נגררים, "שלא יאמרו המתים מחר באים אצלנו והיום מלעיגים אותנו". אומר עוד מרת "בד"א, בימיהם, שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמם, אבל אנו שאין מכוונים בהם אלא לשם מצוה, אסור אפילו אינם נגררים. והני מילי כשהציציות מגולים, אבל אם הם מכוסים, מותר". כלומר שפעם היו מצויינים את הבגד שלהם, ולא היה להם בגד מיוחד כמו שמצוי היום שהוא לשם מצות ציצית, ולכן היו מתירים ללכת עם הציציות לבית הקברות משום שלא היה בזה לועג לרש, שלא היו מקפידים עליהם בכך, שהרי זה היה הבגד שלהם; רק שלא יהיו הציציות נגררות על קברייהם עיין כה"ח שם ס"ק א' הטעם לכך. אבל בימינו שהולכים עם בגד מיוחד לשם מצות ציצית, ולא כאחד ממלבושנו, אסור ללכת בגילוי כלל, שהרי יש בזה לועג לרש. אבל אם הציציות מכוסים מותר. זאת אומרת, שמי שנוהג ללכת עם ציציותיו בחוץ, כמו שנוהגים חלק מהספרדים ומהאשכנזים, כשנכנס לבית הקברות, צריכים להכניסם פנימה.

ויש מחלוקת אם מדובר בטלית קטן או אפילו בטלית גדול, ואם יכסה הציציות מותר עיין מש"ב שם ס"ק ג'.

קשירת הציציות יחד לפוסלם, בבה"ק או סמוך למת

ובענין זה הוסיף מרת וכתב שם ס"ב: "יש נוהגים לקשור שני ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות, ולא הועילו כלום בתקנתן". כלומר שיש הקושרים את הציציות הקדמיות, ואומרים שאין בזה לועג לרש, שהרי פסל את הציצית שלו ובכך לא הועיל כלום שהרי בסוף לכשיתיר את הציציות יכשיר אותם מחדש "לפי דעתו", והרי יש בזה משום 'תעשה' ולא מן העשוי, שמצוותו בקשירה ולא בפתיחה ועיין במש"ב שם ס"ק ג' עוד טעמים. ועוד דין מביא מרת שם סעיף ג באותו ענין "הנכנס תוך ד' אמות של מת או של קבר, דינו כנכנס לבית הקברות". כלומר, שהדינים האמורים לעיל שייכים לא רק לנכנס לבית הקברות, אלא גם אם הוא נמצא סמוך למת שאינו בתוך בית הקברות. ומזה נלמד, שכשאדם הולך להלויה, אם הוא סמוך למת ד' אמות, צריך להזהר ולהכניס את הציציות פנימה.

לועג לרש בהחזקת גמרא או ספר קודש

מהדברים הנ"ל נלמד בדימוי מלתא למלתא שיש לועג לרש גם בכל דבר מצוה שיכול לעורר קפידה אצל המת. כגון, ללכת לבית הקברות עם ספר לימוד כגון גמרא או כל ספר קודש בידיו - אסור, שהרי יש בזה משום לועג לרש, שהמתים מקפידים עליו שהוא לומד, מה

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות מסעי - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

היינו שיש לנו עתה שלוש שיטות: א מפטירים 'השמים כסאי' ב מפטירין 'שמעו' ג מפטירין 'חזון'.

דעת הגר"א ומה שנוהגים למעשה

הגר"א בשני מקומות בס"ק ג' וגם בס"ק ד' כותב שהפטר 'השמים כסאי' בשבת ר"ח היא מדינא דגמרא, ובר"ח אב מפטירין 'חזון', וגם היא מדינא דגמרא. ואומר שאילו בעל תרוה"ד היה רואה את התוס' במגילה שסוברים להפטר 'שמעו', לא היה פוסק לומר 'השמים כסאי' אלא 'שמעו'. ומה שהתוס' בפסחים בשם הפסיקתא כתבו שצריך לומר 'השמים כסאי' טעות סופר הוא. ז"א שאין בפסיקתא להפטר 'השמים כסאי' אלא 'שמעו', דהיינו, שדעתו לא כדעת רמ"א כלל. למעשה בחו"ל לא נהגו בצורה אחידה, חלק פסקו כרמ"א, וחלק פסקו לומר 'שמעו'. אבל לספרדים היתה דעה אחידה בעניין הזה. בארץ גם האשכנזים וגם הספרדים אומרים 'שמעו' כמו התוס' במגילה, ולא כמו הגמ', ולא כמו התוס' במסכת פסחים, אלא כמו הפסיקתא שאמרה דברים מפורשים. וכיון שיש בהפטרה זו דברי תוכחה, אף על פי שהוא ר"ח אב, אומרים אותה. אבל הספרדים נהגו שאחרי שאומרים את ההפטרה, אומרים את הפסוק הראשון והאחרון של שבת וראש חודש 'השמים כסאי' וכו' והיה מדי חודש בחודשו וכו'. והכל בכדי להזכיר שהיום ר"ח. והאשכנזים לא נהגו כך. אמנם יש מי שאומר שגם האשכנזים יזכירו בשבת של ר"ח אב, את הפסוק הראשון והאחרון של 'השמים כסאי', ומה שאומרים שמעו הוא מפני שכך תקנו חז"ל.

היוצא מכך למעשה, בארץ כיום כולם מפטירין בשבת ר"ח מני"א 'שמעו'. היינו שמוציאים שני ס"ת בראשון קורים פרשת השבוע - מטות ומסעי, ובס"ת השני קוראים פרשת פנחס 'וביום השבת' עד 'יעשה ונסכו'.

ומפטר ב'שמעו' - ירמיה ב'. והספרדים וחלק מהאשכנזים מוסיפים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת שבת ור"ח היינו 'שמים כסאי' וכו' והיה מידי חודש בחודשו וכו'. ויש חלק מהאשכנזים שממשיכים מנהגם מחו"ל ומפטירים 'השמים כסאי'.

הבגדים שהכין הח"ח לכבוד המשיח

למעשה, הבעיות של חודש אב מתחילות מיום ששי השבוע, אם, ח"ו, לא יבוא השבוע המשיח. ואדרבה, אם בינתיים יבוא, כל ההלכות האלו יהפכו להלכות ימים טובים, וילכו כולם לקנות בגדים חדשים ומיוחדים. מסופר על מרת החפץ חיים זיע"א שהיה לו תיק עם בגדים מיוחדים שהכין אותם ללבושם מיד עם בואו של המשיח מבלי להתעכב. פעם אחת נסע ברכבת, ובתאו היה גוי, וראה אותו גוי שהרב אוהו בידי את אותו התיק, ושומר עליו מכל משמר בחיבה מיוחדת. היה בטוח אותו הגוי שיש באותו התיק אוצרות יקרים, וכי מה מבין גוי כשרואה שמרעיפים חיבה יתירה על תיק.

חיכה אותו גוי להזדמנות בה יוכל לגנוב מהרב את תיקו ולהתעשר על חשבון. עודו מתכנן את צעדיו, והנה הרב נאלץ לצאת לנוחיות, והשאיר את התיק במקומו, שכן לא יעלה על הדעת שיקח את הבגדים שהכין לכבודו של המשיח עמו לנוחיות! לגוי היתה זה מציאה שאין להפסידה. הוא לקח את התיק בשמחה ובששון, והלך לקרון אחר במקום שבו יוכל לפתוח את התיק בלי הפרעה. כשפתח אותו נדהם לראות שיש שם רק בגדים נקיים וחדשים אבל פשוטים. בינתיים יצא הח"ח מהנוחיות וגילה שנעלמה ממנו מזוודתו הכל כך יקרה לו, הצטער צער רב, והתחיל לפרסם שכל מי שימצא לו את

חזון ישעיהו, שלישית איכה היתה לזונה, וכן שבת שאחר תשעה באב מפטירין נחמו נחמו עמי וכו'. הנה כי כן הרמב"ם כותב שבשבת השניה 'חזון', ואנחנו לא נוהגים כן אלא קוראים בשבת השניה 'שמעו'. ולדעת הרמב"ם בשבת השלישית קוראים 'איכה היתה' כלומר שבשבת השניה קוראים 'חזון' עד 'איכה היתה לזונה' וקוראים אותו בשבת השלישית.

למעשה, הספרדים נוהגים לקרוא 'דברי ירמיהו' ואחר כך 'שמעו', ובשבת שלפני ט' באב קוראים 'חזון ישעיהו'. ואם כן יש לנו מחלוקת ואנו נבוכים כיצד יש לפסוק בעניין ר"ח אב שחל בשבת, אם כדברי הגמרא או כדברי הרמב"ם, ולא יתכן לומר את שלושתם, שהרי לא נלך להוסיף תוכחות בשבתות.

דעת רמ"א בשולחן ערוך כתרומת הדשן, שפסקו כהתוספות

הב"י בס"ת תכ"ה הזכיר את המחלוקת אם מפסיקים בג' פורענות או ז' נחמתא, וכתב שם: "והרד"א כתב הכוונה על הרב אבודרהם שאין מדלגין תלתא דפורענותא ז' נחמתא בשום הפטרה אחרת כלל". והוסיף הב"י על זה וכתב: "והוא הוה בקי בהני מילי טובא ולכן ראוי לסמוך דבריו וכן נוהגים וכו'. ואחר שגמרו ההפטרה כדברי הרד"א 'שמעו' אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת 'השמים כסאי' להזכיר שהיום ר"ח". ועיין לרמ"א שם סעי' ב' שאינו מסכים להוסיף שני פסוקים אלו. ועיין להגר"א שם ס"ק י"א טעם מר"ן וטעם רמ"א. ויש מהאשכנזים אע"פ שבכל השנה לא מוסיפים שני פסוקים אלו, בשבת ר"ח אב מפטירים 'שמעו', ומוסיפין את שני הפסוקים.

רמ"א בשו"ע סימן תכה ס"א כותב, וז"ל: "אבל ראש חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין שמעו אבודרהם ומרדכי פרק בני העיר ומנהגים, וי"א השמים כסאי וכן עיקר במקום שאין מנהג, ומקורו מתרומת הדשן סימן י"ט שנשאל "ראש חדש אב שחל להיות בשבת היאך המנהג להפטר שמעו או השמים כסאי? ומאריך בתשובתו ואומר שאם יש מקום עם מנהג קבוע וידוע אין לשנותו כלל שהרי בדבר זה נחלקו רבוותא קמאי ובתראי וכו' "אבל במקום שאין מנהג ידוע נראה דיש להפטר השמים כסאי וכו' וכענין זה הזכיר מהר"ם ומסיק שם נמי ומפטירין השמים. אמנם בסמ"ג וכן באשירי ומרדכי פ' בני העיר כתוב בלשון זה שאנו סומכין על הפסיקתא ומפטירין שמעו בסימן דש"ח. ובא"ז נמי משמע דאין מפטירין השמים כסאי וכו' והנהו טעמי לא שייכי הכא וכו' וכן מסיק בהגה"ה במיימון דנוהגין להפטר השמים. ועוד נראה כיון דפליגי בהך מילתא רבוותא קמאי ובתראי יש להכריע מטעם אחר ואית לן למנקט כלל אחרינא דאמרינן בכל דוכתא תדיר ושאינה תדיר תדיר קודם והזכרה דראש חודש תדיר טפי מהזכרת פורענות דתשעה באב וכו' הנראה לע"ד כתבתי עכ"ד התרומת הדשן, שלדעתו צריך להפטר השמים, ועליו הסתמך רמ"א ופסק להפטר השמים.

ועיין להג"מ על רמב"ם פ"ג מהלכות תפילה באות ב' על דברי הרמב"ם בהלכה ד', שבר"ח אב שחל בשבת פסק הרמב"ם להפטר ב'חזון ישעיהו'. כתב הג"מ: "וכן איתא בפרק בני העיר מגילה ל"א ע"ב וכן ציוה רבי אפרים וכן רבי יצחק בן יהודה יצא מבית הכנסת בכעס שלא שמעו לו לעשות כן כדברי הרמב"ם בגרמזיא. וכתב רבנו בשמחה אבל מה נעשה המנהג עוקר את ההלכה ומפטר דש"ח כסדרן היינו ידבר, 'שמעו', 'חזון'. וכן כתב בספר המצוות שר"ח אב שחל בשבת שנהגו להפטר 'שמעו דבר ה'. אמנם אנו נוהגים להפטר 'השמים כסאי'.

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבּ מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מטות מסעי - תשס"א - מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אות ט', וסידור חוקת עולם ח"ג עמוד ק"כ סעי' ח'. ויש שיטות הנוהגים להחמיר רק בשבוע שחל בו ט' באב, כדעת השו"ע הנ"ל. ומנהג אשכנזי כסברת רמ"א - החל מר"ח. אומר הב"ח: אם יחול ט' באב ביום ראשון כמו השנה, בשבוע שלפניו עד שבת מותר לכבס. ומותר גם ללבוש בגדים מכובסים. דהיינו ביום שישי זה שהוא ערב ר"ח מותר לכבס, וגם בשבוע הבא מותר לכבס וללבוש בגדים מכובסים. אבל יש חלק מקהילות הספרדים שמחמירים מר"ח ולא מכבסים. ורמ"א כותב שמר"ח לא מכבסים. וע"כ ביום שישי זה יצטרכו לכבס, כי משבת עד ט' באב זה תשעה ימים מלאים, וצריכים להכין בגדים למשך כל הימים הללו.

לפיכך, למחמירים שלא לכבס מר"ח, אסור גם ללבוש דבר מכובס מר"ח ואין זה משנה אם הבגד פנימי או חיצוני, ואין זה משנה את זה סדין או כיסוי למכסה. ובמקומות החמים שמזיעים, כתוב בב"ח דברים אחרים, וכן בר"פ ח"ד ס"י כ"ט: ילבש בזמן המותר לכבס בגד כשעה ויפשוט אותו, וכן גרביים וגופיה וכו' וכן יעשה עד שיכין בגדים מספיק לכל תשעת הימים, כך שאם ירצה להחליף בגד יהא לו מוכן. ובפרט הנשים צריכות להכין בגדים כנ"ל. ואין לעשות את ההכנות בלבישת בגדים ביום שבת, כדי שלא להכין משבת לחול. אבל מותר לו ללבוש חולצה בע"ש, ובשבת בבוקר ילבש חולצה אחרת כי זה יותר נעים ללבוש חולצה מכובסת. וכן אם ישן בצהריים בשבת יכול להחליף חולצה כי יותר נעים ללבוש חולצה מכובסת. ולדעת הסוברים כמו השו"ע, שהשנה אין דין שבוע שחל בו, והם סוברים שרק משבוע שחל בו אסורים בכיבוס והחלפת בגד, אין להם צורך להכין בגדים כנ"ל. ולדעת הב"ח אות י"ב נהגו להקל כמו השנה שאין בו דין כיבוס כי לענין זה אין דין שבוע.

אכילת בשר

יש נוהגים שמשבת ר"ח אב והלאה לא אוכלים בשר. ויש מי שאומר: שאיסור זה הוא דוקא בר"ח אב שחל באמצע שבוע, אבל כשר"ח אב חל בשבת יכול לאכול בשר. בשו"ע מובאות שלוש שיטות בענין אכילת בשר: שיטה אחת אומרת: לא לאכול בשר ולשתות יין רק בשבוע שחל בו ט' באב.

שיטה שניה אומרת: מר"ח ועד התענית. ושיטה שלישית: להחמיר מיום י"ז בתמוז עד אחר התענית. ומנהג ירושלים: בכל שנה רגילה בר"ח אוכלים, ובמוצאי ר"ח מתחילים לא לאכול בשר. והאשכנזים מחמירים שמר"ח אב שלא חל בשבת כבר לא אוכלים בשר. אבל השנה שחל שבת ור"ח כולם מודים שיכול לאכול בשר. אומר הרב חיד"א בברכ"י ס"ק ו': אדם שהכין אוכל הרבה לשבת ונשאר לו בשר שלא במתכוון, האם מותר לו לאכול ממנו במשך השבוע? עיין בשד"ח מערכת בין המיצרים ס"י א' אות ו' שדעתם לאסור, אבל אם נשאר לו למוצאי שבת ור"ח זה מקילים לאכול בשר בסעודה רביעית.

דעת הרמ"א: אם יש ברית מילה או פדיון הבן או סיום מסכת מותר לאכול בשר. כלומר אם למשל, ביום שישי של ערב שבת חזון בבוקר אדם עושה סיום מסכת יכול לאכול בשר. אבל הרמ"א מגביל את זה, בתנאי שיזמין רק מספר מצומצם של אנשים. ועל כן לא כל אדם ששומע שיש ברית מילה ילך, אלא אם כן

האבדה ויחזירנה לו ישלם לו בעין יפה. אותו גוי כששמע כך, עשה חשבון שממילא לא יצא לו שום רוח מבגדים אלה, ניגש ליהודי אחד שישב ברכבת. מובן שלא רצה להחזיר בעצמו שיכול להכירו ולומר שהוא הגנב, ואמר לו ששמע שנאבדה מזוודה קטנה מיהודי זקן והוא ממורמר על כך, והנה הוא מצא אותה, רק שיתחלק עמו ב'פרס'. כשראה הח"ח את המזוודה אמר לו שהוא צריך לברך הטוב והמטיב, כי זה טוב לו שקיבל את בגדיו בחזרה, ומטיב למחזיר שהוא מקבל פרס על כך. גם אנחנו צריכים ללמוד ממנו ולהכין בגד מיוחד לקראת המשית. אבל אם ח"ו לא יבוא, צריכים לדעת כיצד עלינו לנהוג מיום שישי ערב שבת ור"ח אב, עם בגדים חדשים או נקיים ומכובסים.

כביסה

המשנה במסכת תענית אומרת: "משנכנס אב ממעטין בשמחה. שבת שחל ט' באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס".

ובגמרא כ"ט ע"ב מובאות שלוש שיטות: רבי מאיר אומר: אסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית. רבי יהודה אומר: כל החודש כולו כל ר"ח אב אסור לכבס ולספר. רשב"ג אומר: אינו אסור אלא אותה שבת בלבד. כגון, השנה שחל ט' באב ביום ראשון, כל השבוע מיום ראשון ועד ט"ו באב אסור בתספורת וכיבוס. אומרת הגמרא: אנו פוסקים להלכה חצי כמו רבי מאיר וחצי כמו רשב"ג. חצי כרבי מאיר - שאחרי התענית אנחנו יכולים לכבס וללבוש. וחצי כרשב"ג - שאמר לא מר"ח אלא משבוע. הרמב"ם כותב בהלכות תעניות: "משנכנס אב ממעטין בשמחה ושבט שחל ט' באב להיות בתוכה אסור ולכבס וללבוש בגדים מגוהצים, ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור. וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור התענית. ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עד התענית". לדעת השו"ע נפסקה הלכה כך: בענין כביסה - "שבוע שחל בו ט' באב אסור לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניחו לאחר ט' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד אסור. וכן המכובסים מקודם בין ללבוש בין להציע בהן המיטה אסור". ולדעת הרמ"א: "ואנחנו נוהגים בכל זה מר"ח".

כלומר הם חלוקים בענין כביסה: שלדעת שו"ע: רק בשבוע שחל בו ט' באב אסור לכבס. ולדעת הרמ"א: מר"ח והלאה נהגו להחמיר. בשו"ע כתוב סעי' ד': "אם חל ט' באב ביום ראשון או ביום שבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות בין מקודם התענית ובין לאחריו. ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו חוץ מיום ה' ומיום ו'. הגה"ה: ונוהגים להחמיר מתחילת ר"ח לענין כיבוס אבל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז". בסעי' ט' כתוב: "יש נוהגים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בשבת זו. ויש מוסיפים מר"ח עד התענית. ויש מוסיפים מ"ז בתמוז והלאה. הרמ"א אומר: ומצניעין הסכין מר"ח ואילך. ונוהגים להחמיר לא לשתות יין בהבדלה אלא נותנים לתינוק, ואם אין תינוק מותר לעצמו. סעודת מצווה כגון מילה, פדיון הבן, סיום מסכת, או סעודה מותר בשר ומותר ביין רק השייכים בסעודה אבל יש לצמצם ולא להוסיף".

לגבי כביסה בעדות הספרדים ישנם שתי שיטות: יש שיטות המחמירים החל מר"ח לאסור לכבס עיין ברית כהונה מערכת ר'

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות מסעי - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אדם ל"ע שמת לו מת נשאר באותם בגדים 7 ימי האבלות, ואח"כ יכול להחליפם בבגדים מכובסים. אבל אם רוצה ללבוש בגד לבן וחדש לכבוד שבת, יתן למישהו אחר שילבשו. ויש מי שאומר שישמיהו על הריצפה ילכלכו וידרוך עליו, ואין נוהגים כן. וכיום מחמירים על כל חולצה לבנה או סדין לבן, כי זה נראה כחדש. באבילות על אביו ואמו אסור עד שיגיע הרגל ואסור עד שיגערו בו חבריו, בשלמא בזקנו ושערותיו רואים ויכולים לגעור בו, אבל בסדין שעל מיטתו כיצד יגערו בו חבריו? גם בסדין שמתלכלך שלא רואים אומרים המפרשים זה בכלל יראוי שיגערו בו חבריו. לא צריך שיגערו ממש.

הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים

אומר הרב בא"ח: כתוב "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים". על הפסוק "אז ימלא שחוק פינו" - מספרת הגמרא על ר"ל שכל מילה שאמרו לו היה צוחק בפה מלא ר"ל היה פעם ראש השודדים. לאחר שחזר בתשובה אמרו לו: אסור לאדם למלאות שחוק פיו בעולם הזה, ומאז הפסיק לשחוק מלוא פיו. ובלילמת פה זה חשוב מאוד. כתוב "תולה ארץ על בלימה" - שהעולם עומד על מי שכולם פיו בשעת מריבה. זה בתנאי שהשני שותק. אבל אם ממשיך לדבר או ללעוג "ענה כסיל כאוולתו", אמר שלמה המלך ע"ה.

אומות העולם צוחקים ולועגים לנו, אבל כשהמשיח יבוא יראו אומות העולם את הניסים והנפלאות שהקב"ה עושה עם עם ישראל, ויאמרו "הגדיל ה' לעשות עם אלה" אבל אנחנו אומרים "הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים".

וכתוב: מי שאומר "הני רבנן?" כופר. כי הביטוי 'אלה' זה לשון זלזול. וכתבו הגאון מוילנא והבא"ח על בלעם שבפעם השניה שקם בבוקר, אמר לו הקב"ה "קום לך אתם". והוא כשקם כתוב וילך "עם שרי מואב", והסבירו איתו, אתם. פירוש טפל, עימו עמם. פירוש מזדהה ממש עם אותם האנשים, כאן אנו מתפארים. אתם אומות העולם אומרים עלינו 'אלה', ואנו אומרים "הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים". שאנו בנים לקב"ה ועמו ממש.

המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה

על הפסוק "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו", אומר הרב: כל מי שמתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה. כשיבוא המשיח ויבואו הלוויים ממש רבנו עד הנה, וחלקם ישירו וינגנו בבית המקדש, שירים של מקדש ראשון ושני. מי שלא שמע שירים ברדיו במשך ימי בין המיצרים יזכה לשמוע את השירים בבית המקדש מהלוויים. אבל מי שלא הקפיד על כך יגידו לו שימשיך לשמוע ברדיו. אדם שלא אכל בשר ממוצאי שבת הבא עד ט' באב, כשיבוא המשיח וירצה להביא קרבן שלמים ולאכול יקח אותו ממנו הכהן בלי שיחכה בתור. וכל ישראל יזכו להכנס לתוך ביהמ"ק, ולא יהיה שום צפיפות. ויה"ר שזוכה השנה הזאת "יראו עינינו וישמח לבנו בבנין בית מקדשנו ותפארתנו וכן יה"ר ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

הוזמן עיין שם בסעי' ט' ולחוננים עליו. דעת הבא"ח: שמליל ב' באב אוסרים לאכול בשר ולשתות יין והוסיף: "נהגו פה עירנו שגם בסעודת מילה אין אוכלים בשר בימים אלו", הכוונה מבי' אב עד מוצאי התענית. ואם בסעודת ברית החמירו כ"ש שיש להחמיר בפדיון הבן ובסיום מסכת, אבל אפשר לעשות סעודה מדגים או חלבי.

הטעם שלא אוכלים בשר הוא מכיון שבזמן שחרב ביהמ"ק עמדו חלק מישראל ואמרו עיין ב"ב דף ס' ע"ב: לא נאכל בשר, כי זה מזכיר את הקרבנות, ומכיון שבטל קרבן התמיד בטלו הקרבנות. ואמרו להם שא"א לעמוד בחומרא זו. וכן כותב הגאון תקנ"א ס"ק ט' "אבל עיקר הטעם הוא כמ"ש בספ"ג דב"ב דף ס' : תניא אמר ר"י בן אלישע מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור עלינו וכו' אבל אין הציבור יכול לעמוד. ונהגו בימים אלו שאפשר לעמוד בזמן מועט".

ומאחר וזה מנהג אע"פ שהוא מנהג טוב אינו חמור כמו בשר בחלב, או בשר בחלב שקדים המוזכר בשו"ע יו"ד ס"י פ"ז סעי' ג'. וע"כ אוכל העשוי מסויה וזה דומה לקציצות או נקניקיות מותר לאכול בימים אלו. ובפרט שכיום כולם יודעים שיש מאכלים הדומים לבשר והם מסויה.

בנין, משא ומתן ואריגה

שו"ע כותב סעי' ב': "מר"ח עד התענית ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה, כגון: בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיו"ר". הבא"ח כותב שם אות ב': "ממעטין משא ומתן, היינו של שמחה כגון צורכי חופה. אבל שאר משא ומתן של מסחר וכיוצא בו עושין כדרכן ואין חוששין".

אומר הרב 'ברית כהונה' וכן כתב בכה"ח: שיש נוהגים למעט כל משא ומתן מר"ח אב, ובגדי חתן וכלה כ"ש שיש להחמיר. הבא"ח כתב שם: שאם יש מכירה או בגדים בזול ואם יקנה אותם לאחר ט' באב יעלה ביוקר, מותר לקנות.

לענין בנין כתב הבא"ח: "הבנין אם אינו דבר הכרחי אין להתחיל בו מר"ח. אבל התחיל קודם אין מפסיקין. ואם הוא דבר הכרחי שיש לחוש להפסד מותר". אומר הרב שלא רק בית חתנות אסור, אלא כל בנין שהוא לרווחא בעלמא, אסור וכן מש"ב בס"ק י"ב הביא סברא זו. אבל לסייד או לכייר - אסור מר"ח והלאה, אא"כ יש לו הפסד ועיין שם.

עד יום שישי זה עש"ק פרשת מטו"מ ערב ר"ח אב, אדם יכול לקנות בגדים מה שירצה ואין הגבלה, רק שלא יחדש. אחרי ר"ח אב כל הספרדים והאשכנזים מחמירים שלא קונים דבר חדש אע"פ שלא מחדשו עכשיו.

ועל כן אדם יקנה מהיום נעליים לט' באב, השבוע לפני ר"ח אב. אולם אם לא קנה, אפילו בערב ט' באב יכול לקנות נעליים ולחדשם בט' באב. וכן אדם שביום ט' באב קם וראה שזוג נעליו נקרעו יכול לקנות נעליים חדשות ולחדשם בט' באב.

אסור לסרוג מר"ח אב והלאה, לא בגד ולא גרביים בזמנם, ולא כיפה בא"ח שם י"א. וכן כל אריגה של דבר חדש אסורה.

מתי מותר לאבל ללבוש בגד לבן

כתוב בשו"ע בהלכות אבלות ס"י שפ"ט סעי' ה': "כל שלושים יום אסור ללבוש ולהציע תחתיו מנוהץ והוא שיהיה לבן וחדש, ואפילו הוא של פשתן. ועל אביו ואימו אסור עד שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חבריו".

